

Doctor în istorie, profesor universitar la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, director al Centrului de Cercetare în Științe Politice, Relații Internaționale și Studii Europene, redactor-șef al revistei „Anuarul Laboratorului pentru Analiza Conflictului Transnistrean”. Domenii de preocupare: istorie locală, științe politice, relații internaționale, studii de securitate. Cărți publicate: *Cămăși verzi, stindarde roșii. Pagini din trecutul relațiilor româno-evreiești*. Sibiu: Editura Continent, 1996; *Sibiul între medieval și modern*. Sibiu: Editura Etape, 2000; *Etnie și conviețuire interetnică în sudul Transilvaniei. Experiența Țării Secașelor*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2012; *Miercurea Sibiului. Monografie*. Sibiu: Editura Astra Museum, 2016; *The Transnistrian Conflict Files*. Sibiu: Editura Technomedia, 2017; *Transnistrian Bibliography*. Sibiu: Editura Technomedia, 2019.

Eugen STRĂUȚIU

ARTĂ ȘI SOCIETATE ÎN SIBIUL MODERN

Cronologie culturală. Ce este „Sibiul modern”?

Delimitarea epocilor în istoria socială se face declarând drept început și sfârșit mari evenimente politico-militare (de obicei cataclismice), precum un război, o revoluție, o lovitură de palat care întemeiază o dinastie sau un regim politic.

În istoria culturală, lucrurile nu stau așa. Epocile culturale se revendică în istorii vechi, reale sau imaginate (renașterea în Antichitatea greco-romană, romantismul german în vremea vechilor zei germanici), uneori neagă orice tradiție istorică (simbolism, cubism, dadaism etc.). Ca să fie și mai complicat, curentele culturale nu se manifestă în același timp pe un spațiu socio-politic (romantismul lui Eminescu izbucnește cu vreo cinci decenii după romantismul pre-pașoptist francez și german), nu arată o intensitate uniformă pe spațiul de referință și țin cont relativ puțin de granițele politice.

Așadar, ce este „Sibiul modern”, cu referire la modernitatea sa culturală? Cronologia politică românească nu ne este de folos, întrucât ne referim la o epocă în care acest spațiu nu evolua într-un stat românesc. Nici cronologia culturală românească nu ne este utilă. Vorbim despre un Sibiu exclusiv săsesc, în care alte comunități etnice erau interzise în calitate de locuitori și cetățeni – asta de la întemeiere până la revoluția din 1848.

Avem deci nevoie de repere particularizate, pe care le indentificăm investigând evoluția internă a comunității și influențele externe pe care aceasta le recepționează. Vom înțelege că începe o nouă epocă atunci când evoluțiile socio-politice locale sunt maturizate destul pentru a primi și metamorfoza noi valori și modele culturale, trimise din partea unei metropole – care este alta decât precedentă sau chiar este aceeași metropolă aflată în revoluție culturală. Desigur, nu putem pune o bifă pe calendar la o anumită dată, un

an, nici măcar un anume deceniu. O epocă pleacă în timp ce o alta vine, printr-o succesiune intensă de evenimente. La sfârșitul acestei secvențe suntem într-o paradigmă nouă, în care reperele noi sunt mai multe și mai importante decât cele vechi.

Când s-a întâmplat așa ceva la Sibiu? Când acest oraș (infrastructura și comunitatea umană cu nevoile ei materiale și culturale), a părăsit paradigma medievală și s-a îndreptat spre modernitate?

Sibiul medieval ne apărea stabilizat în cadre aparent imuabile pe timpul organizării Transilvaniei ca „principat sub suzeranitate otomană” (1541–1699). Declanșatorul noului destin l-a constituit înstăpânirea administrației habsburgice. Sibiul a intrat sub control militar în 1687, a devenit apoi capitală politică a „Marelui Principat” (1692–1792) și reședință a comandamentului militar.

Cele două-trei decenii care au urmat au pus orașul pe direcția modernității. Au demarat procese transformatoare substanțiale în regulile administrative, raporturile de putere politice, relațiile inter-confesionale, preferințele culturale și, în general, în modul de viață. Sibiul, vorbitor al aceleiași limbi cu noii stăpânitori, a devenit în mod natural „Mica Viena”, din care au iradiat spre principat autoritatea politico-administrativă și militară, nou-tatea tehnico-științifică, valoarea culturală.

În domeniul culturii, Viena a inoculat Sibiului iluminismul reformat (deosebit de iluminismul revoluționar francez), sprijinit pe confesiunea romano-catolică. În cele mai bine reprezentate arte (arhitectură, pictură, sculptură, teatru), expresia acestei gândiri filozofico-politice a devenit barocul, cu excrescențele

sale neoclasiciste și rococo. Așadar, Sibiul modern este, din punct de vedere cultural, baroc.

Sfârșitul acestei epoci este la fel de puțin cataclismic ca și începutul. Barocul își pierde treptat suflul în cele două decenii premergătoare revoluției de la 1848, când locul său este luat (treptat dar ireversibil) de către romantismul care va cutremura, revoluționar, imperiul și dinastia. Urmează epoca națiunilor în căutarea propriei identități culturale până la restructurarea totală și definitivă a conștiinței publice în partea aceasta a Europei, la sfârșitul primului război mondial.

Societatea sibiană – context și resursă pentru creația artistică

În momentul schimbării regimului, comunitatea sibiană se complăcea în aceeași stare de lucruri cu care se obișnuise de sute de ani. Străduțele înguste („Gassen”) erau lipsite de amenajare, noroioase, murdărite de gunoaiile aruncate din gospodării. În aceste condiții, nu este de mirare că ciuma a lovit devastator în 1719, 1738–1739, 1755, 1763, 1795 [1, p. 31]. Iluminatul public lipsea. Casele, în majoritate, erau construite din lemn și erau expuse incendiilor și degradării.

Modernitatea a început să se instaleze încet, sub presiunea Vienei, cu colaborarea din ce în ce mai conștientă a primăriei („Magistratul”) și adunării reprezentanților locali („Centumviratul”).

În 1721 Magistratul a decis pavarea celei mai importante străzi publice („Heltauergasse”) [1, p. 11], dar, din cauza lipsei banilor și materialelor, proiectul a fost abandonat. Degeaba s-a introdus obligația fiecărui vehicul care intra în oraș să aducă 2-3 pietre (1740)

[2, p. 166]. Proiectul a fost realizat abia în anul 1775 [3, p. 108].

De la începutul secolului, majoritatea caselor nou ridicate au fost construite în cărămidă. În perioada 1751–1763 au fost clădite 34 case, iar în următorii trei ani se consemnează altele 72 [3, p. 84-85]. Deja în 1751, din totalul de 461 case funcționale pe teritoriul orașului, doar 61 mai erau construite în lemn [1, p. 10]. Unele case noi, ridicate de cei bogați, păreau adevărate palate. Cea construită de Simon von Baussern, în 1734, era formată din 18 apartamente [3, p. 85].

Gospodăriile au rămas în suferință din cauza insuficienței sistemului de alimentare cu apă. Din râul Cibin ajungeau în oraș conducte de bazalt sau lemn, din care erau construite cișmele cu scurgere permanentă, înecate în noroi. Acestea deveneau locuri de socializare [3, p. 108].

În acest timp, majoritatea locuitorilor o formau cei de condiție medie: mici proprietari de terenuri agricole, calfe și ucenici lucrând în bresle, negustori (și ei organizați în bresle), pastori luterani și preoți catolici, cămătari, învățători, mai puțini medici, juriști, artiști. Toți erau oameni liberi, dar granițele sociale erau

Fig. 1. Târg la Sibiu. Pictură de Franz Neuhauser cel Tânăr (1789).

strict demarcate prin reglementări legale, inclusiv cu privire la îmbrăcăminte. O ordonanță din 1752 stabilea îmbrăcăminte acceptată pentru fiecare clasă de cetățeni [3, p. 29].

Din punct de vedere social, fenomenul cel mai evident îl reprezintă consolidarea unei elite care locuia în case spațioase și confortabile, deținea proprietăți aducătoare de venituri importante (terenuri agricole, ferme, manufacturi) sau deținea funcții înalte fie în administrația locală, fie în cea centrală. Vechea clasă patriciană se îmbogățește cu un număr considerabil de funcționari ai statului, civili și militari, de confesiune catolică (spre deosebire de autohtoni, care erau aproape toți reformați – evanghelici de confesiune augustină, cunoscuți și sub denumirea de luterani). Cele două categorii fuzionează în preocupări comune, merg la aceleași bancheturi, serate și vânători, își apără în comun pozițiile și interesele.

Împăratul avea grijă personal de consolidarea coeziunii interne a clasei superioare, acordând masiv titluri nobiliare familiilor înstărite de sași. În primul val, au fost înnobilate familiile Altemberger, Armbruster, Haller, Huet, Klockner, Harteneck (Zabanius), Baussern. În 1740 era înnobilită familia Benigni, apoi familiile Waldhütter, Sachsenfels și Schullenburg (1742), Kisslingstein (1743), Seetburg (1745), Hechtengarten (1749), Ehrenburg (1750) [4, p. 146-147].

Forma cea mai sofisticată de integrare a celor bogați și puternici, autohtoni și nou veniți, o constituie organizarea francmasonică. Loja sibiană s-a format în jurul celor care „au primit lumina” în spațiul german: Simon von Baussern la Dresda, Thomas Filtsch și Johannes Hammer la Jena, Michael Neustäd-

ter la Tübingen. Aceștia au fondat loja „St. Andreas zu den drei Seeblättern”, în primăvara lui 1767 [5, p. 455-456]. Într-o statistică întocmită de cercetătorul Ferdinand von Zieglauer, din totalul de 276 frați înscriși în registrele lojii în perioada 1767-1790, se regăsesc 170 funcționari de stat și municipali, 86 ofițeri și angajați civili ai armatei, 11 nobili, 20 clerici și dascăli, 15 medici chirurghi și farmaciști, 2 funcționari privați, 2 pictori, un director de teatru, un proprietar de hotel și 9 servitori. După criteriul confesional, sunt 147 catolici, 73 luterani, 37 reformați helvetici, 2 unitarieni, 8 ortodocși și 9 a căror confesiune nu se specifică [5, p. 507-508].

Am insistat în descrierea elitei locale, pentru că aici avem și explicația fundamentală a evoluției explozive în domeniul cultural. Cei bogați și bine situați social, acționând individual sau împreună, făceau studii și stagii de pregătire la Viena și în alte centre ale imperiului, unde luau contact cu marile personalități, opere și curente culturale. Întorși acasă, angajau de acolo arhitecți, pictori, sculptori, muzicieni care să își desfășoare activitatea în proiecte comunitare sau private. În cursul unui secol de la instalarea regimului habsburgic, o categorie socială relativ numeroasă și foarte bine situată din punct de vedere material, era capabilă să înțeleagă, să-și apropie, să finanțeze și să consume produsele culturale occidentale (de expresie vieneză mai ales) dintre cele mai sofisticate.

Reperete fundamentale ale creației artistice

Dispariția suzeranității otomane asupra principatului Transilvaniei încheie o epocă

în care autonomia culturală locală a rămas neatinsă, religia islamică și cultura otomană nerevendicând deloc poziții. A fost o epocă în care „națiunea” (în sens medieval) și religia (cea reformată – evaghelică de confesiune augustană) au inițiat, susținut și determinat artele frumoase, în regim de monopol. Întreaga cultură a stat sub tutela bisericii: arhitectura monumentală se regăsea exclusiv în construcția bisericească (romanică sau gotică), sculptura producea detalii arhitecturale în biserică, pictura imagina scene religioase, muzica era cea care însoțea ritualul religios.

Lucrurile se diversifică și se complică odată cu atașarea Sibiului la spațiul habsburgic. De acum înainte, comunitatea reformată trebuia să conviețuiască cu un regim politic extrem de implicat religios și cultural, care voia neapărat să impună poziții dominante confesiunii romano-catolice și corolarului său cultural, arta barocă. Această ofensivă avea să schimbe aspectul Sibiului, marcând toate artele frumoase semnificative, dezvoltate în plan local.

Arhitectura

Regimul politic vienez avea nevoie să implanteze simbolurile dominației sale culturale în centrul geografic, administrativ și simbolic al comunității tradiționale. Piața Mare și străzile adiacente au intrat într-un program sistematic de îmbogățire cu construcții bisericești, militare și administrative – toate ridicate în stil baroc. Vechile clădiri au fost renovate cu utilizarea masivă a detaliilor baroce.

Punctul central al acestui program l-a reprezentat ridicarea unei biserici romano-catolice (destinată iezuiților) în Piața Mare, așezată așa fel încât să devină referința urbanistică

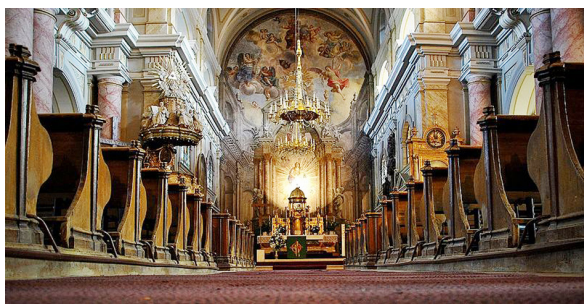

Fig. 2. Interiorul baroc al Bisericii romano-catolice.

principală a Sibiului, în defavoarea catedralei evanghelice – în jurul căreia s-a construit istoric orașul.

Piatra de temelie a noii biserici s-a pus la 3 iulie 1726, iar lucrarea a fost definitivată în 1733.

Construcția a fost ridicată după regulile stilului baroc vienez timpuriu, cu exterior simplu și interior bogat în elemente decorative. Elementele decorative (clopoței, triglife, volute, scoici) au servit drept model pentru următoarele construcții baroce din Sibiu. Turnul bisericii are patru nivele înalte și o cupolă, și este însoțit de un gang boltit, prin care se face trecerea din Piața Mare în Piața Mică. A fost terminat în 1738.

În final, Sibiu a dobândit, în poziție centrală, o biserică romano-catolică mai mică în dimensiuni și mai puțin spectaculoasă, care blochează privirea trecătorului din Piața Mare spre catedrala evanghelică – mai veche și mai impunătoare. Competiția între cele două confesiuni a fost rezolvată printr-un truc urbanistic.

Un alt reper al centrului baroc a devenit „Casa Albastră” din Piața Mare, unde proprietarul, baronul von Möringer, a făcut modificări substanțiale la parter și a ridicat un nou etaj, în stil baroc târziu. La fel ca toate clădirile publice, frontonul unghiular care încheie fațada, păstrează stema orașului

Fig. 3. Casa Albastră. Fotografie contemporană.

Evanghelicii s-au adaptat și ei noului trend cultural, ridicând clădirea gimnaziului evanghelic (azi clădirea cu nr. 5 din Piața Huet) în anul 1786. Clădirea este de factură barocă, incluzând în aula liceului o „catedrală” – o structură monumentală din lemn cu strane și baldachin, destinată prezenței rectorului liceului cu prilejul ceremoniilor școlare, precum și mobilă autentică. Până astăzi, nu au fost efectuate modificări structurale.

În peisajul arhitectonic al centrului apar cazărmi și alte obiective militare, puternic influențate de baroc. Comandamentul general rămânea în Piața Mare, lângă sediul oficiului poștal și farmacia Friedrich [6, p. 20], în așa numita „Casa Generalului” – care în 1784 a primit numeroase amenajări baroce, înainte de a fi dată în folosință Comandamentului militar.

În 1796 se demola bastionul Cisnădiei, pentru a face loc unei cazărmi de infanterie [7, p. 6], dată în folosință în 1807.

Fig. 4. Gimnaziul evanghelic.

Fig. 5. Cazarma de infanterie. Poză interbelică.

Fig. 6. Clădirea teatrului ridicat de Martin Hochmeister desenată de Johann Böbel.

Teatrul

Despre reprezentațiile teatrale la Sibiu avem știință începând cu anul 1752, când primul spectacol este consemnat într-o clădire improvizată din lemn, în Piața Mare.

S-a jucat teatru și în Casa Artelor din Piața Mică, începând cu anul 1765 (trupa Gertraut Bodenburgerin), iar în 1787 aici a susținut un ciclu de spectacole trupa Düwald – cu piese de Shakespeare, Goethe, Lessing, Goldoni, Voltaire sau Beaumarchais.

Din 1769, gazda obișnuită a spectacolelor a devenit „Casa Albastră” (în corpul din spate) [1, p. 37]. Acolo se puteau urmări reprezentații ocazionale, dar și programe sistematice, precum cel al trupei lui Joseph Hüllverding.

În beneficiul acestei trupei, primarul (cunoscut la fel de bine pentru calitatea lui de patron tipograf și mecena cultural), Martin Hochmeister, a decis să construiască un sediu special. Pentru aceasta, a folosit o parte din construcția anterioară a Turnului Gros [8, p. 43].

În 1826, clădirea s-a mistuit în incendiu. Deja în 1827 bătrânul tipograf a ridicat o nouă construcție, pe același loc, urmând întocmai planul lui „Leopoldstädtertheater” din Viena [9, p. 52].

Tot lui Hochmeister îi datorăm prima publicație periodică din Transilvania destinată teatrului, sub denumirea „Theatral Wochenblatt für das Jahr 1778” („Foaie săptămânală teatrală pentru anul 1778”) – săptămânal din care se mai păstrează un singur exemplar la Muzeul Brukenthal [10, p. 59].

Pictura

Pictura barocă s-a impus la Sibiu sub directa autoritate a Vienei. Pictorii locali studiau acolo, pentru a se întoarce și a crea opere de certă valoare, cum sunt panoul-frescă de deasupra altarului catedralei iezuite, sau peisajul lui Johann Weiss reprezentând parcul din fața reședinței generalului Wallis, pictat în 1734 [11, p. 589-590].

Emblematică rămâne activitatea familiei Neuhauser. Menționăm mai întâi pe Franz Adam Neuhauser (1734–1785), apoi pe cei patru fii ai săi – între care se distinge Franz Neuhauser cel Tânăr (1763–1836) [12, p. 372]. Acesta a urmat cursul de desen și gravură din cadrul Academiei de Arte Frumoase „Sf. Ana” de la Viena, în ale cărei protocoale se află înscris. S-a stabilit împreună cu familia la Sibiu, unde a deschis (1783) o școală proprie de de-

sen. A fost succesorul tatălui său la catedra de desen a Școlii romano-catolice și profesor de desen la Gimnaziul evanghelic.

Lui îi aparțin primele reprezentări panoramice ale orașului, cu importante detalii arhitectonice. A lucrat grafică și litografie.

A pus bazele Școlii de desen pentru ucenici și calfe de la Sibiu (1825–1826). Sub îndrumarea lui s-au format Samuel Falka (1766–1826), Michael Bielz (1787–1866), Andreas Roth, Samuel Kiss (decedat 1781), Gabriel Barra de Akos (1799–1837), Miklos Barabas (1810–1898), Andreas Bielz (1812–1866), Johann Böbel (1824–1887) [13, p. 72].

Literatura

Literatura s-a impus în conștiința publicului sibian mai ales prin traduceri ale capodoperelor universale, tipărite la cele două tipografii locale – care materializau diferențele și chiar concurența între confesiunile evanghelică și catolică.

Johann Barth junior (1702–1782), de confesiune evanghelică, după ce a învățat meseria de la tatăl său, a început să producă tipărituri în 1762, arendând tipografia orașului. Din 1774 a deschis propria tipografie, care era în concurență cu cea a catolicului Samuel Sardi [14, p. 16].

Sibianul Martin Hochmeister a lucrat o vreme în asocierie cu Samuel Sardi, apoi a dobândit din partea împărătesei Maria Tereza privilegiul de a lucra cu propria tipografie (13 august 1777). Prin aceasta, avea dreptul exclusiv de a tipări imprimările oficiale și cărțile de școală. În 1778 se convertea la catolicism împreună cu fiul său, ca o clarificare publică a poziției sale politice.

Fig. 7. Martin von Hochmeister.

Beneficiind de o producție tipografică numeroasă cantitativ și diversificată calitativ, au apărut societățile de cititori. În 1784, o astfel de societate se întreține din contribuția anuală de 50 creștari pe an din partea membrilor. În 1789, o „Societate a iubitorilor de literatură” cu 20 de membri, convoca serate literare la „Cafaneaua Bordolilor”. Din teama că aceste societăți ar putea recepționa și vehicula ideile revoluției franceze, în 1798 au fost desființate în întreg imperiul [3, p. 35].

Sculptura

În general, sculptura se manifestă în cadrul lăcașelor de cult catolice, unde avem statui de inspirație biblică. Sunt dese figurile statuare care împodobesc exteriorul clădirilor publice sau private.

Reprezentativă pentru epoca pe care o investigăm este statuia lui Nepomuk, instalată în Piața Mare în 1734 prin înlăturarea statuii lui Roland – ca un manifest al victoriei catolicismului în fața luteranismului.

Celălalt monument statuar semnificativ îl reprezintă pe împăratul Francisc I și a fost inaugurat în anul 1829, în memoria vizitei

Fig. 8. Statuia lui Nepomuk. În spate, Casa Albastră și în continuare, Palatul Brukenthal.

acestui în oraș (unde a fost prezent în 1817) [3, p. 38]. Este un proiect inițiat și supervizat de către Franz Neuhauser cel Tânăr și se acomodează întocmai cu stilul său pictural.

Fig. 9. Bustul împăratului Francisc.

Personalitatea excepțională a lui Samuel von Brukenthal

Așa cum națiunile stau sub semnul astral al unor mari personalități culturale (cu care se identifică și politic, și spiritual) și comunitățile locale au beneficiul real al unor personalități excepționale, pe care le amplifică în timp, până la mitizare, pentru Sibiu, acest simbol fără de care comunitatea își pierde chiar identitatea este baronul Samuel von Brukenthal.

Fig. 10. Samuel von Brukenthal.

S-a născut la 26 iulie 1721 la Nocrich, în familia judeului regal Michael Breckner, recent înnobilit „von Brukenthal”. A urmat studii gimnaziale la Sibiu și Târgu Mureș, apoi a lucrat la cancelaria gubernială din Viena (1741–1743). Și-a aprofundat studiile politice și juridice la universitățile din Halle (1743–1744) și Jena (1744–1745); la Halle a fost inițiat în francmasonerie [15, p. 29].

În 1745 s-a căsătorit cu fiica magistratului (primarului) sibian Daniel von Klocknern; așa a primit funcția de secretar adjunct la Magistrat. În 1753 a întâlnit-o personal pe Maria Tereza, la Viena. Impresionată, împărăteasa l-a numit secretar gubernial, trecând peste inconvenientul confesiunii sale evanghelice. În iulie 1777 a fost numit guvernator al Transilvaniei. Fiind în conflict cu coregentul Iosif al II-lea, după moartea protectoarei sale disensiunile s-au accentuat și au dus la eliberarea sa din funcție (anul 1787) [16, p. 651-655].

În tot acest timp a acumulat o imensă avere, în parte moștenită de la socrul său și sporită prin mijloace care nu întotdeauna par corecte. Din averea sa au primit burse de studii numeroși tineri de toate etniile, între care

românii Gheorghe Lazăr și Ioan Piuariu-Molnar [17, Prefață].

Palatul său, construit în 1780 în Piața Mare, a devenit cel mai important centru cultural al orașului. Clădirea respectă canoanele barocului vienez, fiind remarcabilă prin portalul monumental din piatră și ancadramentele din piatră la ferestre. Portalul, realizat de sculptorul Simon Hoffmeyer, include blazonul din stuc aurit al baronului. Clădirea este organizată în jurul a două curți interioare, despărțite printr-o galerie, cu un portal monumental susținut de atlanți. Primul etaj conservă, în forma originală, trei saloane cu tapet pictat din mătase damaschinată.

Palatul a jucat și rolul de gazdă centrală a muzicii de cameră sibiene. Un „collegium musicum” prezenta acolo triouri și cvartete de

Fig. 11. Interior baroc în Palatul Brukenthal.

coarde. În 1790 s-a interpretat „Flautul fermecat” al lui Mozart, iar în 1800–1804, „Creațiunea” și „Anotimpurile” lui Haydn [18, p. 38].

La moartea baronului (survenită în anul 1803) palatul găzduia o bibliotecă cu aproximativ 16.000 de volume tipărite și 200 de manuscrise, o galerie de artă însumând peste 1.200 de tablouri, o colecție de 1.750 de monede, alte două colecții valoroase de minerale și antichități [16, p. 663-664].

Ca muzeu, palatul a fost deschis – conform testamentului – la 14 ani de la moartea proprietarului, sub patronajul unui consiliu format din rectorul gimnaziului evanghelic, un delegat al consistoriului evanghelic și parohul orașului [19, p. 7-19].

Concluzii

Cu inaugurarea pentru public a Palatului Brukenthal, marcăm apogeul și începutul declinului curentului baroc și al Sibiului cultural modern. Societatea europeană deja intra într-o perioadă de acumulări sociale, culturale și spirituale care, sub semnul romantismului, va conduce la revoluțiile naționale din 1848 și reconstruirea culturală a spațiului european, pe baza valorilor naționale. Sibiu se afla în fruntea acestei tendințe, la nivelul principatului. După ce românii au dobândit acces liber în Sibiu (cel puțin formal) pentru ei și instituțiile lor, orașul a devenit pulsarul cultural pentru sași și români în același timp. În deceniile următoare, cele două tendințe au colaborat pe aceeași infrastructură, uneori confruntându-se, uneori ignorându-se.

Revenind la modernitatea culturală a Sibiului, încercăm câteva explicații ale succesului și excepționalității cazului sibian.

Prima explicație ține de comunicarea directă, preferențială și puternică cu metropola vieneză. Capitala a exportat aici personalități, tehnologie, modele culturale și o întregă pătură socială pentru care consumul cultural era o necesitate, mai mult decât un moft care să indice statutul superior. Sibiu a devenit „Mica Viena” nu doar politic și economic, dar și cultural.

În al doilea rând, succesul implementării culturii vieneze se explică prin comunita-

tea de limbă și toate afinitățile culturale care decurg de aici. Diferențele confesionale au contat prea puțin, atâta timp cât tipografiile și publicațiile foloseau aceleași caractere, limba în care se interpretau piesele de teatru și cele muzicale era aceeași. A mai fost doar un pas până la asumarea de către sibieni a fundamentelor culturale (autori, opere, stiluri) ca fiind ale lor, în calitate de germani.

În al treilea rând, a contat foarte mult unitatea și coeziunea comunității, exclusiv săsească. În măsura în care Sibiuul ar fi avut componente românească, maghiară sau evreiască, fără îndoială că mesajele culturale ale Vienei ar fi fost mai greu înțelese și mai greu acceptate, iar preluările ar fi implicat mai multă adaptare și creativitate.

Cu ce a rămas Sibiuul, pe urma acestei epoci? În parte, Sibiuul a rămas baroc pentru totdeauna. Chiar dacă sașii mai reprezintă doar 1-2 procente din populația sibiană, chiar dacă Viena s-a îndepărtat într-o altă lume politică, chiar dacă s-au adăugat construcții reprezentative în stilurile „sezession” și realist-comunist, centrul Sibiuului rămâne excepțional, cunoscut și atractiv pentru ceea ce oferă trecutul său baroc, care îi desenează impacabil prezentul și viitorul.

Referințe bibliografice:

1. Lupu, Nicolae. *Cetatea Sibiuului*. București: Meridiane, 1966.
2. Brânduș, Gheorghe. *Viața și înfățișarea orașelor românești*. Sibiu, 1944.
3. Sigerus, Emil. *Vom alten Hermannstadt*. Vol. III. Hermannstadt: Krafft & Drotleff, 1928.
4. Dumitrescu-Jippa, Alexandru; N. Nistor, Nicolae. *Sibiuul și ținutul în lumina istoriei*. Vol. I. Cluj Napoca: Dacia, 1976.

5. Zieglauer, Ferdinand von. *Geschichte der Freimaurerloge "St. Andreas zu den drei Seeblättern" im Hermannstadt (1767-1790)*. În: Archiv des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde, Hermannstadt, 1873-1874, Vol. XI.

6. Munteanu, Emanoil. *Istoria poștală a Sibiuului*. Sibiu: Transilvania, 1980.

7. Nistor, Nicolae; M. N. Marinescu-Frăsiinei; Mircea N. *Sibiuul și ținutul în lumina istoriei*. Vol. II. Cluj-Napoca: Dacia, 1990.

8. Dimiu, M. *1778 – un săptămânal de teatru la Sibiu*. În: Teatrul, 1978, Vol. XXIII, Nr. 11.

9. Dima, Alexandru. *Sibiuul*. Sibiu: Editura Fundației Regale pentru Literatură și Artă, 1940.

10. Dunăreanu, Elena; Avram, Mircea. *Presă sibiană în limba germană (1778-1970)*. Sibiu: Biblioteca Astra, 1971.

11. *Protocoalele Sibiuului*. București: Arhivele Naționale Sibiu, 1956.

12. Zimmermann, Franz; Werner, Carl. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. Vol. I, Hermannstadt, Krafft&Drotleff, 1892.

13. Pungă, Doina. *Franz Neuhauser cel Tânăr și epoca incunabilelor în Transilvania*. În: Muzeul Național, 2002, Vol. XIV.

14. Popa, Liliana. *Activitatea familiei de tipografi Barth (1693-1832)*. În: Transilvania, 1978, Vol. LXXXIV, Nr. 6.

15. Auxterier, Philippe A. *Samuel von Brukenthal*. În: Netzwerk Freimaurerforschung, 1998, http://www.netzwerk-freimaurerforschung.de/blog/wordpress/wp-content/uploads/2014/03/autexier1998_brukenthal.pdf.

16. Armbruster, Adolf. *Opera culturală a lui Samuel von Brukenthal la Sibiu*. În: Studii, 1978, Vol. XXXI, Nr. 4.

17. Piuaru Molnar, Ioan. *Economia stupilor*. Sibiu: Tip. Hochmeister, 1785.

18. Pinter, L. *Sibiu*. În: Muzica, 1968, Nr. 10.

19. Bucuța, Emanoil. *Muzeul Brukenthal din Sibiu*. București: Dacia Traiană, 1943.

Artă și societate în Sibiul modern

Rezumat. Cronologia culturală a Sibiului nu se poate suprapune cu cronologia politică a României sau a principatului Transilvaniei, având propriile criterii și repere cu privire la începutul și sfârșitul unei epoci. Astfel, modernitatea Sibiului este similară cu perioada de exprimare a curentului baroc, impus local după cucerirea orașului de către Imperiul Habsburgic (1787) și intrat în declin în deceniile premergătoare revoluției de la 1848. Barocul sibian, de expresie vieneză, s-a manifestat plenar în arhitectură, pictură, teatru, sculptură și literatură – prin personalități educate la Viena și active la Sibiu. Aici, în capitala politică și militară a Transilvaniei, barocul a întânit un teren social fertil, satisfăcând nevoile unei clase elevate, capabile din punct de vedere politic și administrativ, vorbitoare de limba germană, care a trecut peste diferențele confesionale pentru a construi și a se bucura împreună de expresiile baroce de inspirație vieneză. Astăzi, partea barocă a Sibiului îl definește și îi reprezintă principala atracție culturală și turistică.

Cuvinte-cheie: Sibiu – Hermannstadt, baroc, arhitectură, pictură, teatru, literatură.

Art and society in modern Sibiu

Abstract. The cultural chronology of Sibiu cannot overlap with the political chronology of Romania or the principality of Transylvania, having its own criteria and benchmarks regarding the beginning and end of an era. Thus, the modernity of Sibiu is similar to the period of expression of the Baroque current, imposed locally after the conquest of the city by the Habsburg Empire (1787) and declined in the decades before the revolution of 1848. The Sibiu Baroque, of Viennese expression, was fully manifested in architecture, painting, theater, sculpture and literature – through personalities educated in Vienna and active in Sibiu. Here, in the political and military capital of Transylvania, the Baroque met a fertile social ground, satisfying the needs of a high social class, politically and administratively capable, speaking German, which overcame confessional differences in order to build and enjoy together the Viennese-inspired baroque expressions. Today, the baroque part of Sibiu defines it and represents the main cultural and tourist attraction.

Keywords: Sibiu – Hermannstadt, baroque, architecture, painting, theater, literature.